.. Dasbodh by Samartha Ramdasswami Chapter 4 ..
॥ समर्थ रामदासांचा दासबोध दशक ४ ॥

। । । । ॥ नवविधा भक्तिनाम दशक चवथा ॥ ४॥
। । समास पहिला । :। श्रवणभक्ति
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
जयजय जी गणनाथा । तूं विद्यावैभवें समर्था ।
अध्यात्मविद्येच्या परमार्था । मज बोलवावें ॥ १॥
नमूं शारदा वेदजननी । सकळ सिद्धि जयेचेनी ।
मानस प्रवर्तलें मननीं । स्फूर्तिरूपें ॥ २॥
आतां आठऊं सद्गुरु । जो पराचाहि परु ।
जयाचेनि ज्ञानविचारु । कळों लागे ॥ ३॥
श्रोतेन पुसिलें बरवें । भगवद्भजन कैसें करावें ।
म्हणौनि बोलिलें स्वभावें । ग्रंथांतरीं ॥ ४॥
सावध होऊन श्रोतेजन । ऐका नवविधा भजन ।
सत्शास्त्रीं बोलिले, पावन- । होईजे येणें ॥ ५॥
श्लोक ॥ श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् ।
। । । अर्चनं वंदनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम् ॥
नवविधा भजन बोलिलें । तेंचि पुढें प्रांजळ केलें ।
श्रोतीं अवधान दिधलें । पाहिजे आतां ॥ ६॥
प्रथम भजन ऐसें जाण । हरिकथापुराणश्रवण ।
नाना अध्यात्मनिरूपण । ऐकत जावें ॥ ७॥
कर्ममार्ग उपासनामार्ग । ज्ञानमार्ग सिद्धांतमार्ग ।
योगमार्ग वैराग्यमार्ग । ऐकत जावे ॥ ८॥
नाना व्रतांचे महिमे । नाना तीर्थांचे महिमे ।
नाना दानांचे महिमे । ऐकत जावे ॥ ९॥
नाना माहात्म्यें नाना स्थानें । नाना मंत्र नाना साधनें ।
नाना तपें पुरश्चरणें । ऐकत जावीं ॥ १०॥
दुग्धाहारी निराहारी । फळाहारी पर्णाहारी ।
तृणाहारी नानाहारी । कैसे ते ऐकावे ॥ ११॥
उष्णवास जळवास । सीतवास आरण्यवास ।
भूगर्भ आणी आकाशवास । कैसे ते ऐकावे ॥ १२॥
जपी तपी तामस योगी । नाना निग्रह हटयोगी ।
शाक्तआगम आघोरयोगी । कैसे ते ऐकावे ॥ १३॥
नाना मुद्रा नाना आसनें । नाना देखणीं लक्षस्थानें ।
पिंडज्ञानें तत्वज्ञानें । कैसीं तें ऐकावीं ॥ १४॥
नाना पिंडांची रचना । नाना भूगोळरचना ।
नाना सृष्टीची रचना । कैसी ते ऐकावी ॥ १५॥
चंद्र सूर्य तारामंडळें । ग्रहमंडळें मेघमंडळें ।
येकवीस स्वर्गें सप्त पाताळें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ १६॥
ब्रह्माविष्णुमहेशस्थानें । इन्द्रदेवऋषीस्थानें ।
वायोवरुणकुबेरस्थानें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ १७।
नव खंडे चौदा भुवनें । अष्ट दिग्पाळांची स्थानें ।
नाना वनें उपवनें गहनें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ १८॥
गण गंधर्व विद्याधर । येक्ष किन्नर नारद तुंबर ।
अष्ट नायका संगीतविचार । कैसा तो ऐकावा ॥ १९॥
रागज्ञान ताळज्ञान । नृत्यज्ञान वाद्यज्ञान ।
अमृतवेळ प्रसंगज्ञान । कैसें तें ऐकावें ॥ २०॥
चौदा विद्या चौसष्टी कळा । सामुद्रिक लक्षणें सकळ कळा ।
बत्तीस लक्षणें नाना कळा । कैशा त्या ऐकाव्या ॥ २१॥
मंत्र मोहरे तोटके सिद्धी । नाना वल्ली नाना औषधी ।
धातु रसायण बुद्धी । नाडिज्ञानें ऐकावीं ॥ २२॥
कोण्या दोषें कोण रोग । कोणा रोगास कोण प्रयोग ।
कोण्या प्रयोगास कोण योग । साधे तो ऐकावा ॥ २३॥
रवरवादि कुंभपाक । नाना यातना येमेलोक ।
सुखसुःखादि स्वर्गनर्क । कैसा तो ऐकावा ॥ २४॥
कैशा नवविधा भक्ती । कैशा चतुर्विधा मुक्ती ।
कैसी पाविजे उत्तम गती । ऐसें हें ऐकावें ॥ २५॥
पिंडब्रह्मांडाची रचना । नाना तत्वविवंचना ।
सारासारविचारणा । कैसी ते ऐकावी ॥ २६॥
सायोज्यता मुक्ती कैसी होते । कैसें पाविजे मोक्षातें ।
याकारणें नाना मतें । शोधित जावीं ॥ २७॥
वेद शास्त्रें आणी पुराणें । माहावाक्याचीं विवरणें ।
तनुशतुष्टयनिर्शनें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ २८॥
ऐसें हें अवघेंचि ऐकावें । परंतु सार शोधून घ्यावें ।
असार तें जाणोनि त्यागावें । या नांव श्रवणभक्ति ॥ २९॥
सगुणाचीं चरित्रें ऐकावीं । कां तें निर्गुण अध्यात्में शोधावीं ।
श्रवणभक्तीचीं जाणावीं । लक्षणें ऐसीं ॥ ३०॥
सगुण देवांचीं चरित्रें । निर्गुणाचीं तत्वें यंत्रें ।
हे दोनी परम पवित्रें । ऐकत जावीं ॥ ३१॥
जयंत्या उपोषणें नाना साधनें । मंत्र यंत्र जप ध्यानें ।
कीर्ति स्तुती स्तवनें भजनें । नानाविधें ऐकावीं ॥ ३२॥
ऐसें श्रवण सगुणाचें । अध्यात्मनिरूपण निर्गुणाचें ।
विभक्ती सांडून भक्तीचें । मूळ शोधावें ॥ ३३॥
श्रवणभक्तीचें निरूपण । निरोपिलें असे जाण ।
पुढें कीर्तन भजनाचें लक्षण । बोलिलें असे ॥ ३४॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे श्रवणभक्तिनिरूपणनाम

। । । ।   समास पहिला ॥१॥

समास दुसरा। :। किर्तन भक्ति

। । । । । । ॥श्रीराम ॥

श्रोतीं भगवद्भजन पुसिलें। तें नवविधा प्रकारें बोलिलें ।
त्यांत प्रथम श्रवण निरोपिलें। दुसरें कीर्तन ऐका ॥१॥
सगुण हरिकथा करावी। भगवत्कीर्ती वाढवावी ।
अक्षंड वैखरी वदवावी। येथायोग्य ॥२॥
बहुत करावें पाठांतर। कंठीं धरावें ग्रन्थांतर ।
भगवत्कथा निरंतर। करीत जावी ॥३॥
अपुलिया सुखस्वार्था। केलीच करावी हरिकथा ।
हरिकथेवीण सर्वथा। राहोंचि नये ॥४॥
नित्य नवा हव्यास धरावा। साक्षेप अत्यंतचि करावा ।
हरिकीर्तनें भरावा। ब्रह्मगोळ अवघा ॥५॥
मनापासून आवडी। जीवापासून अत्यंत गोडी ।
सदा सर्वदा तांतडी। हरिकीर्तनाची ॥६॥
भगवंतास कीर्तन प्रिये। कीर्तनें समाधान होये ।
बहुत जनासी उपाये। हरिकीर्तनें कलयुगीं ॥७॥
विविध विचित्रें ध्यानें। वर्णावीं आळंकार भूषणें ।
ध्यानमूर्ति अंतःकरणें-। लक्षून, कथा करावी ॥८॥
येश कीर्ति प्रताप महिमा। आवडीं वर्णावा परमात्मा ।
जेणें भगवद्भक्तांचा आत्मा। संतुष्ट होये ॥९॥
कथा अन्वय लापणिका। नामघोष करताळिका ।
प्रसंगें बोलाव्या अनेका। धात माता नेमस्त ॥१०॥
ताळ मृदांग हरिकीर्तन। संगीत नृत्य तान मान ।
नाना कथानुसंधान। तुटोंचि नेदावें ॥११॥
करुणा कीर्तनाच्या लोटें। कथा करावी घडघडाटें ।
श्रोतयांचीं श्रवणपुटें। आनंदें भरावीं ॥१२॥
कंप रोमांच स्फुराणें। प्रेमाश्रुसहित गाणें ।
देवद्वारीं लोटांगणें। नमस्कार घालावे ॥१३॥
पदें दोहडें श्लोक प्रबंद। धाटी मुद्रा अनेक छंद ।
बीरभाटिंव विनोद। प्रसंगें करावे ॥१४॥
नाना नवरसिक श्रृंघारिक। गद्यपद्याचें कौतुक ।
नाना वचनें प्रस्ताविक। शास्त्राधारें बोलावीं ॥१५॥
भक्तिज्ञान वैराग्य लक्षण। नीतिन्यायस्वधर्मरक्षण ।
साधनमार्ग अध्यात्मनिरूपण। प्रांजळ बोलावें ॥१६॥
प्रसंगें हरिकथा करावी। सगुणीं सगुणकीर्ति धरावी ।
निर्गुणप्रसंगें वाढवावी। अध्यात्मविद्या ॥१७॥
पूर्वपक्ष त्यागून, सिद्धांत-। निरूपण करावें नेमस्त ।
बहुधा बोलणें अव्यावेस्त। बोलोंचि नये ॥१८॥
करावें वेदपारायेण। सांगावें जनासी पुराण ।
मायाब्रह्मीचें विवरण। साकल्य वदावें ॥१९॥
ब्राह्मण्य रक्षावें आदरें। उपासनेचीं भजनद्वारें ।
गुरुपरंपरा निर्धारें। चळोंच नेदावी ॥२०॥
करावें वैराग्यरक्षण। रक्षावें ज्ञानाचें लक्षण ।
परम दक्ष विचक्षण। सर्वहि सांभाळी ॥२१॥
कीर्तन ऐकतां संदेह पडे। सत्य समाधान तें उडे ।
नीतिन्यायसाधन मोडे। ऐसें न बोलावें ॥२२॥
सगुणकथा या नांव कीर्तन। अद्वैत म्हणिजे निरूपण ।
सगुण रक्षून निर्गुण। बोलत जावें ॥२३॥
असो वक्तुत्वाचा अधिकार। अल्पास न घडे सत्योत्तर ।
वक्ता पाहिजे साचार। अनुभवाचा ॥२४॥
सकळ रक्षून ज्ञान सांगे। जेणें वेदज्ञा न भंगे ।
उत्तम सन्मार्ग लागे। प्राणीमात्रासी ॥२५॥
असो हें सकळ सांडून। करावें गुणानुवादकीर्तन ।
या नांव भगवद्भजन। दुसरी भक्ती ॥२६॥
कीर्तनें माहादोष जाती। कीर्तनें होये उत्तमगती ।
कीर्तनें भगवत्प्राप्ती। येदर्थीं संदेह नाहीं ॥२७॥
कीर्तनें वाचा पवित्र। कीर्तनें होये सत्पात्र ।
हरिकीर्तनें प्राणीमात्र। सुसिळ होती ॥२८॥
कीर्तनें अवेग्रता घडे। कीर्तनें निश्चये सांपडे ।
कीर्तनें संदेह बुडे। श्रोतयांवक्तयांचा ॥२९॥
सदा सर्वदा हरिकीर्तन। ब्रह्मसुत करी आपण ।
तेणें नारद तोचि नारायेण। बोलिजेत आहे ॥३०॥
म्हणोनि कीर्तनाचा अगाध महिमा। कीर्तनें संतोषे परमात्मा ।
सकळ तीर्थें आणी जगदात्मा। हरिकीर्तनीं वसे ॥३१॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे कीर्तनभजननिरूपणनाम
। । । ।   समास दुसरा ॥२॥

समास तिसरा। :। नामस्मरणभक्ति

। । । । । । ॥श्रीराम ॥

मागां निरोपिलें कीर्तन। जें सकळांस करी पावन ।
आतां ऐका विष्णोःस्मरण। तिसरी भक्ती ॥१॥
स्मरण देवाचें करावें। अखंड नाम जपत जावें ।
नामस्मरणें पावावें। समाधान ॥२॥
नित्य नेम प्रातःकाळीं। माध्यानकाळीं सायंकाळीं ।
नामस्मरण सर्वकाळीं। करीत जावें ॥३॥
सुख दुःख उद्वेग चिंता। अथवा आनंदरूप असतां ।
नामस्मरणेंविण सर्वथा। राहोंच नये ॥४॥
हरुषकाळीं विषमकाळीं। पर्वकाळीं प्रस्तावकाळीं ।
विश्रांतिकाळीं निद्राकाळीं। नामस्मरण करावें ॥५॥
कोडें सांकडें संकट। नाना संसारखटपट ।
आवस्ता लागतां चटपट। नामस्मरण करावें ॥६॥
चालतां बोलतां धंदा करितां। खातां जेवितां सुखी
होतां ।
नाना उपभोग भोगितां। नाम विसरों नये ॥७॥
संपत्ती अथवा विपत्ती। जैसी पडेल काळगती ।
नामस्मरणाची स्थिती। सांडूंच नये ॥८॥

वैभव सामर्थ्य आणी सत्ता। नाना पदार्थ चालतां ।
उत्कट भाग्यश्री भोगितां। नामस्मरण सांडूं नये ॥ ९ ॥
आधीं आवदसा मग दसा। अथवा दसेउपरी आवदसा ।
प्रसंग असो भलतैसा। परंतु नाम सोडूं नये ॥ १० ॥
नामें संकटें नासतीं। नामें विघ्नें निवारती ।
नामस्मरणें पाविजेती। उत्तम पदें ॥ ११ ॥
भूत पिशाच्च नाना छंद। ब्रह्मगिऱ्हो ब्राह्मणसमंध ।
मंत्रचळ नाना खेद। नामनिष्ठें नासती ॥ १२ ॥
नामें विषबाधा हरती। नामें चेडे चेटकें नासती ।
नामें होये उत्तम गती। अंतकाळीं ॥ १३ ॥
बाळपणीं तारुण्यकाळीं। कठिणकाळीं वृधाप्यकाळीं ।
सर्वकाळीं अंतकाळीं। नामस्मरण असावें ॥ १४ ॥
नामाचा महिमा जाणे शंकर। जना उपदेसी विश्वेश्वर ।
वाराणसी मुक्तिक्षेत्र। रामनामेंकरूनी ॥ १५ ॥
उफराट्या नामासाठीं। वाल्मिक तरला उठाउठी ।
भविष्य वदला शतकोटी। चरित्र रघुनाथाचें ॥ १६ ॥
हरिनामें प्रल्हाद तरला। नाना आघातापासून सुटला ।
नारायेणनामें पावन जाला। अजामेळ ॥ १७ ॥
नामें पाषाण तरले। असंख्यात भक्त उद्धरले ।
माहापापी तेचि जाले। परम पवित्र ॥ १८ ॥
परमेश्वराचीं अनंत नामें। स्मरतां तरिजे नित्यनेमें ।
नामस्मरण करितां, येमें-। बाधिजेना ॥ १९ ॥
सहस्रा नामामधें कोणीं येक। म्हणतां होतसे सार्थक ।
नाम स्मरतां पुण्यश्लोक। होईजे स्वयें ॥ २० ॥
कांहींच न करूनि प्राणी। रामनाम जपे वाणी ।
तेणें संतुष्ट चक्रपाणी। भक्तांलागीं सांभाळी ॥ २१ ॥
नाम स्मरे निरंतर। तें जाणावें पुण्यशरीर ।
माहादोषांचे गिरिवर। रामनामें नासती ॥ २२ ॥
अगाध महिमा न वचे वदला। नामें बहुत जन उद्धरला ।
हळहळापासून सुटला। प्रत्यक्ष चंद्रमौळी ॥ २३ ॥
चहुं वर्णां नामाधिकार। नामीं नाहीं लाहानथोर ।
जढ मूढ पैलपार। पावती नामें ॥ २४ ॥
म्हणौन नाम अखंड स्मरावें। रूप मनीं आठवावें ।
तिसरी भक्ती स्वभावें। निरोपिली ॥ २५ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे नामस्मरणभक्तिनिरूपणनाम
। । । । समास तिसरा ॥ ३ ॥

समास चवथा। :। पादसेवन भक्ति
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण। नामस्मरणाचें लक्षण ।
आतां ऐका पादसेवन। चौथी भक्ती ॥ १ ॥
पादसेवन तेंचि जाणावें। कायावाचामनोभावें ।
सद्गुरूचे पाय सेवावे। सद्गतिकारणें ॥ २ ॥
या नांव पादसेवन। सद्गुरुपदीं अनन्यपण ।
निरसावया जन्ममरण। यातायाती ॥ ३ ॥
सद्गुरुकृपेविण कांहीं। भवतरणोपाव तों नाहीं ।
याकारणें लवलाहीं। सद्गुरुपाय सेवावे ॥ ४ ॥
सद्वस्तु दाखवी सद्गुरु। सकळ सारासारविचारु ।
परब्रह्माचा निर्धारु। अंतरीं बाणे ॥ ५ ॥
जे वस्तु दृष्टीस दिसेना। आणी मनास तेहि भासेना ।
संगत्यागेंविण ये ना। अनुभवासी ॥ ६ ॥
अनुभव घेतां संगत्याग नसे। संगत्यागें अनुभव न दिसे ।
हें अनुभवी यासीच भासे। येरां गथागोवी ॥ ७ ॥
संगत्याग आणी निवेदन। विदेहस्थिती अलिप्तपण ।
सहजस्थिती उन्मनी विज्ञान। हे सप्तहि येकरूप ॥ ८ ॥
याहिवेगळीं नामाभिधानें। समाधानाचीं संकेतवचनें ।
सकळ कांहीं पादसेवनें। उमजों लागे ॥ ९ ॥
वेद वेदगर्भ वेदांत। सिद्ध सिद्धभावगर्भ सिद्धांत ।
अनुभव अनुर्वाच्य धादांत। सत्य वस्तु ॥ १० ॥
बहुधा अनुभवाचीं आंगें। सकळ कळती संतसंगें ।
चौथे भक्तीचे प्रसंगें। गोप्य तें प्रगटे ॥ ११ ॥
प्रगट वसोनि नसे। गोप्य असोनि भासे ।
भासाअभासाहून अनारिसे। गुरुगम्य मार्ग ॥ १२ ॥
मार्ग होये परी अंतरिक्ष। जेथें सर्वहि पूर्वपक्ष ।
पाहों जातां अलक्ष। लक्षवेना ॥ १३ ॥
लक्षें जयासी लक्षावें। ध्यानें जयासी ध्यावें ।
तें गे तेंचि आपण व्हावें। त्रिविधा प्रचिती ॥ १४ ॥
असो हीं अनुभवाचीं द्वारें। कळती सारासारविचारें ।
सत्संगेंकरून सत्योत्तरें। प्रत्ययासि येतीं ॥ १५ ॥
सत्य पाहातां नाहीं असत्य। असत्य पाहातां नाहीं सत्य ।
सत्याअसत्याचें कृत्य। पाहाणारापासीं ॥ १६ ॥
पाहाणार पाहाणें जया लागलें। तें तद्रूपत्वें प्राप्त जालें ।
तरी मग जाणावें बाणलें। समाधान ॥ १७ ॥
नाना समाधानें पाहातां। बाणती सद्गुरु करितां ।
सद्गुरुविण सर्वथा। सन्मार्ग नसे ॥ १८ ॥
प्रयोग साधनें सायास। नाना साक्षेपें विद्याअभ्यास ।
अभ्यासें कांहीं गुरुगम्यास। पाविजेत नाहीं ॥ १९ ॥
जें अभ्यासें अभ्यासितां न ये। जें साधनें असाध्य होये ।
तें हें सद्गुरुविण काये। उमजों जाणे ॥ २० ॥
याकारणें ज्ञानमार्ग-। कळाया, धरावा सत्संग ।
सत्संगेंविण प्रसंग। बोलोंचि नये ॥ २१ ॥
सेवावे सद्गुरूचे चरण। या नांव पादसेवन ।
चौथे भक्तीचें लक्षण। तें हें निरोपिलें ॥ २२ ॥
देव ब्राह्मण माहानुभाव। सत्पात्र भजनाचे ठाव ।
ऐसिये ठाईं सद्भाव। दृढ धरावा ॥ २३ ॥
हें प्रवृत्तीचें बोलणें। बोलिलें रक्षाया कारणें ।
परंतु सद्गुरुपाय सेवणें। या नांव पादसेवन ॥ २४ ॥

पादसेवन चौथी भक्ती। पावन करितसे त्रिजगतीं ।
जयेकरितां सायोज्यमुक्ती। साधकास होये ॥ २५ ॥
म्हणौनि थोराहून थोर। चौथे भक्तीचा निर्धार ।
जयेकरितां पैलपार। बहुत प्राणी पावती ॥ २६ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पादसेवनभक्तिनिरूपणनाम
। । । । समास चवथा ॥ ४ ॥

समास पाचवा। :। अर्चनभक्ति
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण। चौथे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान। पांचवी भक्ती ॥ १ ॥
पांचवी भक्ती तें आर्चन। आर्चन म्हणिजे देवतार्चन ।
शास्त्रोक्त पूजाविधान। केलें पाहिजे ॥ २ ॥
नाना आसनें उपकर्णें। वस्त्रें आळंकार भूषणें ।
मानसपूजा मूर्तिध्यानें। या नांव पांचवी भक्ती ॥ ३ ॥
देवब्राह्मणअग्नीपूजन। साधुसंतअतीतपूजन ।
इति महानुभाव गाइत्रीपूजन। या नांव पांचवी भक्ती ॥ ४ ॥
धातुपाषाणमृत्तिकापूजन। चित्र लेप सत्पात्रपूजन ।
आपले गृहींचें देवतार्चन। या नांव पांचवी भक्ती ॥ ५ ॥
सीळा सप्तांकित नवांकित। शालिग्राम शकलें चक्रांकित ।
लिंगें सूर्यकांत सोमकांत। बाण तांदळे नर्बदे ॥ ६ ॥
भैरव भगवती मल्लारी। मुंज्या नृसिंह बनशंकरी ।
नाग नाणी नानापरी। पंचायेत्नपूजा ॥ ७ ॥
गणेशशारदाविठलमूर्ती। रंगनाथजगंनाथतांडवमूर्ती ।
श्रीरंगहनुमंतगरुडमूर्ती। देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ ८ ॥
मत्छकूर्मवऱ्हावमूर्ती। नृसिंहवामनभार्गवमूर्ती ।
रामकृष्णहयग्रीवमूर्ती। देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ ९ ॥
केशवनारायणमाधवमूर्ती। गोविंदविष्णुमदसूदनमूर्ती ।
त्रिविक्रमवामनश्रीधरमूर्ती। रुषीकेश पद्मनाभि ॥ १० ॥
दामोदरसंकर्षणवासुदेवमूर्ती।
प्रद्युम्नअनुरधपुरुषोत्तममूर्ती ।
अधोक्षजनारसिंहअच्युतमूर्ती। जनार्दन आणी उपेंद्र ॥ ११ ॥
हरिहरांच्या अनंत मूर्ती। भगवंत जगदात्माजगदीशमूर्ती ।
शिवशक्तीच्या बहुधा मूर्ती। देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ १२ ॥
अश्वत्थनारायेण सूर्यनारायेण। लक्ष्मीनारायेण त्रिमल्लनारायेण ।
श्रीहरीनारायण आदिनारायण। शेषशाई परमात्मा ॥ १३ ॥
ऐश्या परमेश्वराच्या मूर्ती। पाहों जातां उदंड असती ।
त्यांचें आर्चन करावें, भक्ती-। पांचवी ऐसेए ॥ १४ ॥
याहि वेगळे कुळधर्म। सोडूं नये अनुक्रम ।
उत्तम अथवा मध्यम। करीत जावें ॥ १५ ॥
जाखमाता मायराणी। बाळा बगुळा मानविणी ।
पूजा मांगिणी जोगिणी। कुळधर्मैं करावीं ॥ १६ ॥
नाना तीर्थांक्षत्रांस जावें। तेथें त्या देवाचें पूजन
करावें ।
नाना उपचारीं आर्चावें। परमेश्वरासी ॥ १७ ॥
पंचामृतें गंधाक्षतें। पुष्पें परिमळद्रव्यें बहुतें ।
धूपदीप असंख्यातें। नीरांजनें कर्पुराचीं ॥ १८ ॥
नाना खाद्य नैवेद्य सुंदर। नाना फळें तांबोलप्रकार ।
दक्षणा नाना आळंकार। दिव्यांबरें वनमाळा ॥ १९ ॥
सिबिका छत्रें सुखासनें। माहि मेघडंब्रें सूर्यापानें ।
दिंड्या पताका निशाणें। टाळ घोळ मृदांग ॥ २० ॥
नाना वाद्यें नाना उत्साव। नाना भक्तसमुदाव ।
गाती हरिदास सद्भाव-। लागला भगवंतीं ॥ २१ ॥
वापी कूप सरोवरें। नाना देवाळयें सिखरें ।
राजांगणें मनोहरें। वृंदावनें भुयरीं ॥ २२ ॥
मठ मंड्या धर्मशाळा। देवद्वारीं पडशाळा ।
नाना उपकर्णें नक्षत्रमाळा। नाना वस्त्र सामुग्री ॥ २३ ॥
नाना पडदे मंडप चांदोवे। नाना रत्नघोष लोंबती बरवे ।
नाना देवाळई समर्पावे। हस्थि घोडे शक्कटें ॥ २४ ॥
आळंकार आणि आळंकारपात्रें। द्रव्य आणी द्रव्यपात्रें ।
अन्नोदक आणी अन्नोदकपात्रें। नाना प्रकारीचीं ॥ २५ ॥
वनें उपवनें पुष्पवाटिका। तापस्यांच्या पर्णकुटिका ।
ऐसी पूजा जगन्नायका। येथासांग समर्पावी ॥ २६ ॥
शुक शारिका मयोरें। बदकें चक्रवाकें चकोरें ।
कोकिळा चितळें सामरें। देवाळई समर्पावीं ॥ २७ ॥
सुगंधमृगें आणी मार्जरें। गाई म्हैसी वृषभ वानरें ।
नाना पदार्थ आणी लेंकुरें। देवाळई समर्पावीं ॥ २८ ॥
काया वाचा आणी मनें। चित्तें वित्तें जीवें प्राणें ।
सद्भावें भगवंत आर्चनें। या नांव आर्चनभक्ती ॥ २९ ॥
ऐसेंचि सद्गुरूचें भजन-। करून, असावें अनन्य ।
या नांव भगवद्भजन। पांचवी भक्ती ॥ ३० ॥
ऐसी पूजा न घडे बरवी। तरी मानसपूजा करावी ।
मानसपूजा अगत्य व्हावी। परमेश्वरासी ॥ ३१ ॥
मनें भगवंतास पूजावें। कल्पून सर्वहि समर्पावें ।
मानसपूजेचें जाणावें। लक्षण ऐसें ॥ ३२ ॥
जें जें आपणांस पाहिजे। तें तें कल्पून वाहिजे ।
येणें प्रकारें कीजे। मानसपूजा ॥ ३३ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे आर्चनभक्तिनाम
। । । । समास पंचवा ॥ ५ ॥

समास सहावा। :। वंदनभक्ति
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण। पांचवे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान। साहावी भक्ती ॥ १ ॥
साहावी भक्ती तें वंदन। करावें देवासी नमन ।
संत साधु आणी सज्जन। नमस्कारीत जावे ॥ २ ॥
सूर्यासि करावे नमस्कार। देवासि करावे नमस्कार ।
सद्गुरूस करावे नमस्कार। साष्टांग भावें ॥ ३ ॥

साष्टांग नमस्कारास अधिकारु। नानाप्रतिमा देव गुरु ।
अन्यत्र नमनाचा विचारु। अधिकारें करावा ॥ ४॥
छपन्न कोटी वसुमती। मधें विष्णुमूर्ती असती ।
तयांस नमस्कार प्रीतीं। साष्टांग घालावे ॥ ५॥
पशुपति श्रीपति आणी गभस्ती। यांच्या दर्शनें दोष जाती ।
तैसाचि नमावा मारुती। नित्य नेमे म् विशेष ॥ ६॥
श्लोक ॥ शंकरः शेषशायी च मार्तंडो मारुतिस्तथा ।
एतेषां दर्शनं पुण्यं नित्यनेमे विशेषतः ॥
भक्त ज्ञानी आणी वीतरागी। माहानुभाव तापसी योगी ।
सत्पात्रें देखोनि वेगीं। नमस्कार घालावे ॥ ७॥
वेदज्ञ शास्त्रज्ञ आणी सर्वज्ञ। पंडित पुराणिक आणी विद्वज्जन ।
याज्ञिक वैदिक पवित्रजन। नमस्कारीत जावे ॥ ८॥
जेथें दिसती विशेष गुण। तें सद्गुरूचें अधिष्ठान ।
याकारणें तयासी नमन। अत्यादरें करावें ॥ ९॥
गणेश शारदा नाना शक्ती। हरिहरांच्या अवतारमूर्ती ।
नाना देव सांगों किती। पृथकाकारें ॥ १०॥
सर्व देवांस नमस्कारिलें। ते येका भगवंतास पावलें ।
येदर्थी येक वचन बोलिलें-। आहे, तें ऐका ॥ ११॥
श्लोक ॥ आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छति सागरं ।
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रतिगच्छति ॥
याकारणें सर्व देवांसी। नमस्कारावें अत्यादरेंसीं ।
अधिष्ठान मानितां, देवांसी-। परम सौख्य वाटे ॥ १२॥
देव देवाचीं अधिष्ठानें। सत्पात्रें सद्गुरूचीं स्थानें ।
या कारणें नमस्कार करणें। उभय मार्गी ॥ १३॥
नमस्कारें लीनता घडे। नमस्कारें विकल्प मोडे ।
नमस्कारें सख्य घडे। नाना सत्पात्रासीं ॥ १४॥
नमस्कारें दोष जाती। नमस्कारें अन्याय क्ष्मती ।
नमस्कारें मोडलीं जडतीं। समाधानें ॥ १५॥
सिसापरता नाहीं दंड। ऐसें बोलती उदंड ।
याकारणें अखंड। देव भक्त वंदावे ॥ १६॥
नमस्कारें कृपा उचंबळे। नमस्कारें प्रसन्नता प्रबळे ।
नमस्कारें गुरुदेव वोळे। साधकांवरीं ॥ १७॥
निशेष करितां नमस्कार। नासती दोषांचे गिरिवर ।
आणी मुख्य परमेश्वर। कृपा करी ॥ १८॥
नमस्कारें पतित पावन। नमस्कारें संतांसी शरण ।
नमस्कारें जन्ममरण। दुरी दुऱ्हावे ॥ १९॥
परम अन्याय करुनि आला। आणी साष्टांग नमस्कार घातला ।
तरी तो अन्याये क्ष्मा केला। पाहिजे श्रेष्ठीं ॥ २०॥
याकारणें नमस्कारापरतें। आणीक नाहीं अनुसरतें ।
नमस्कारें प्राणीयातें। सद्बुद्धि लागे ॥ २१॥
नमस्कारास वेचावें नलगे। नमस्कारास कष्टावें नलगे ।
नमस्कारांस कांहींच नलगे। उपकर्ण सामग्री ॥ २२॥
नमस्कारा ऐसें नाहीं सोपें। नमस्कार करावा अनन्यरूपें ।
नाना साधनीं साक्षपें। कासया सिणावें ॥ २३॥
साधक भावें नमस्कार घाली। त्याची चिंता साधूस लागली ।
सुगम पंथे नेऊन घाली। जेथील तेथें ॥ २४॥
याकारणें नमस्कार श्रेष्ठ। नमस्कारें वोळती वरिष्ठ ।
येथें सांगितली पष्ट। साहावी भक्ती ॥ २५॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे वंदनभक्तिनाम
। । । । समास सहावा ॥ ६॥

समास सातवा। :। दास्यभक्ति
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण। साह्वें भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान। सातवी भक्ती ॥ १॥
सातवें भजन तें दास्य जाणावें। पडिलें कार्य तितुकें करावें ।
सदा सन्निधचि असावें। देवद्वारीं ॥ २॥
देवाचें वैभव संभाळावें। न्यूनपूर्ण पडोंचि नेदावें ।
चढतें वाढतें वाढवावें। भजन देवाचें ॥ ३॥
भंगलीं देवाळयें करावीं। मोडलीं सरोवरें बांधावीं ।
सोफे धर्मशाळा चालवावीं। नूतनचि कार्यें ॥ ४॥
नाना रचना जीर्ण जर्जर। त्यांचे करावे जीर्णोद्धार ।
पडिलें कार्य तें सत्वर। चालवित जावें ॥ ५॥
गज रथ तुरंग सिंहासनें। चौकिया सिबिका सुखासनें ।
मंचक डोल्हारे विमानें। नूतनचि करावीं ॥ ६॥
मेघडंब्रें छत्रें चामरें। सूर्यापानें निशाणें अपारें ।
नित्य नूतन अत्यादरें। सांभाळित जावीं ॥ ७॥
नाना प्रकारीचीं यानें। बैसावयाचीं उत्तम स्थानें ।
बहुविध सुवर्णासनें। येत्नें करीत जावीं ॥ ८॥
भुवनें कोठड्या पेट्या मांदुसा। रांझण कोहळीं घागरी बहुवसा ।
संपूर्ण द्रव्यांश ऐसा। अति येत्नें करावा ॥ ९॥
भुयेरीं तळघरें आणी विवरें। नाना स्थळें गुप्त द्वारें ।
अनर्घ्ये वस्तूंचीं भांडारें। येत्नें करीत जावीं ॥ १०॥
आळंकार भूषणें दिव्यांबरें। नाना रत्नें मनोहरें ।
नाना धातु सुवर्णपात्रें। येत्नें करीत जावीं ॥ ११॥
पुष्पवाटिका नाना वनें। नाना तरुवरांचीं बनें ।
पावतीं करावीं जीवनें। तया वृक्षांसी ॥ १२॥
नाना पशूंचिया शाळा। नाना पक्षी चित्रशाळा ।
नाना वाद्यें नाट्यशाळा। गुणी गायेक बहुसाल ॥ १३॥
स्वयंपाकगृहें भोजनशाळा। सामग्रीगृहें धर्मशाळा ।
निद्रिस्तांकारणें पडशाळा। विशाळ स्थळें ॥ १४॥
नाना परिमळद्रव्यांचीं स्थळें। नाना खाद्यफळांचीं स्थळें ।
नाना रसांचीं नाना स्थळें। येत्नें करीत जावीं ॥ १५॥
नाना वस्तांची नाना स्थानें। भंगलीं करावीं नूतनें ।

देवाचें वैभव वचनें। किती म्हणौनि बोलावें ॥ १६ ॥
सर्वां ठाई अतिसादर। आणी दास्यत्वासहि तत्पर ।
कार्यभागाचा विसर। पडणार नाहीं ॥ १७ ॥
जयंत्या पर्वें मोहोत्साव। असंभाव्य चालवी वैभव ।
जें देखतां स्वर्गींचे देव। तटस्त होती ॥ १८ ॥
ऐसें वैभव चालवावें। आणी नीच दास्यत्वहि करावें ।
पडिले प्रसंगीं सावध असावें। सर्वकाळ ॥ १९ ॥
जें जें कांहीं पाहिजे। तें तें तत्काळचि देजे ।
अत्यंत आवडीं कीजे। सकळ सेवा ॥ २० ॥
चरणक्षाळळें स्नानें आच्मनें। गंधाक्षतें वसनें भूषणें ।
आसनें जीवनें नाना सुमनें। धूप दीप नैवेद्य ॥ २१ ॥
शयेनाकारणें उत्तम स्थळें। जळें ठेवावीं सुसीतळें ।
तांबोल गायनें रसाळें। रागरंगें करावीं ॥ २२ ॥
परिमळद्रव्यें आणी फुलेएलेएं। नाना सुगंधेल तेलें ।
खाद्य फळें बहुसालें। सन्निधचि असावीं ॥ २३ ॥
सडे संमार्जनें करावीं। उदकपात्रें उदकें भरावीं ।
वसनें प्रक्षालून आणावीं। उत्तमोत्तमें ॥ २४ ॥
सकळांचें करावें पारपत्य। आलयाचें करावें आतित्य ।
ऐसी हे जाणावी सत्य। सातवी भक्ती ॥ २५ ॥
वचनें बोलावीं करुणेचीं। नाना प्रकारें स्तुतीचीं ।
अंतरें निवतीं सकळांचीं। ऐसें वदावें ॥ २६ ॥
ऐसी हे सातवी भक्ती। निरोपिली येथामती ।
प्रत्यक्ष न घडे तरी चित्तीं। मानसपूजा करावी ॥ २७ ॥
ऐसें दास्य करावें देवाचें। येणेंचि प्रकारें सद्गुरूचें ।
प्रत्यक्ष न घडे तरी मानसपूजेचें। करित जावें ॥ २८ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे दास्यभक्तिनाम
। । । । समास सातवा ॥ ७ ॥

समास आठवा। :। सख्यभक्ति
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण। सातवे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान। आठवी भक्ती ॥ १ ॥
देवासी परम सख्य करावें। प्रेम प्रीतीनें बांधावें ।
आठवे भक्तीचें जाणावें। लक्षण ऐसें ॥ २ ॥
देवास जयाची अत्यंत प्रीती। आपण वर्तावें तेणें रीतीं ।
येणें करितां भगवंतीं। सख्य घडे नेमस्त ॥ ३ ॥
भक्ति भाव आणी भजन। निरूपण आणी कथाकीर्तन ।
प्रेमळ भक्तांचें गायन। आवडे देवा ॥ ४ ॥
आपण तैसेंचि वर्तावें। आपणासि तेंच आवडावें ।
मनासारिखें होतां स्वभावें। सख्य घडे नेमस्त ॥ ५ ॥
देवाच्या सख्यत्वाकारणें। आपलें सौख्य सोडून देणें ।
अनन्यभावें जीवें प्राणें। शरीर तेंहि वेंचावें ॥ ६ ॥
सांडून आपली संसारवेथा। करित जावी देवाची चिंता ।
निरूपण कीर्तन कथा वार्ता। देवाच्याचि सांगाव्या ॥ ७ ॥
देवाच्या सख्यत्वासाठीं। पडाव्या जिवलगांसी तुटी ।
सर्व अर्पावें, सेवटीं-। प्राण तोहि वेचावा ॥ ८ ॥
आपुलें आवघेंचि जावें। परी देवासी सख्य राहावें ।
ऐसी प्रीती जिवें भावें। भगवंतीं लागावी ॥ ९ ॥
देव म्हणिजे आपुला प्राण। प्राणासी न करावें निर्वाण ।
परम प्रीतीचें लक्षण। तें हें ऐसें असे ॥ १० ॥
ऐसें परम सख्य धरितां। देवास लागे भक्ताची चिंता ।
पांडव लाखाजोहरीं जळतां। विवरद्वारें काढिले ॥ ११ ॥
देव सख्यत्वें राहे आपणासी। तें तों वर्म आपणाचि पासी ।
आपण वचनें बोलावीं जैसीं। तैसीं येती पडसादें ॥ १२ ॥
आपण असतां अनन्यभावें। देव तत्काळचि पावे ।
आपण त्रास घेतां जीवें। देवहि त्रासे ॥ १३ ॥
श्लोक ॥ ये यथा मां प्रपद्यंते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।
जैसें जयाचे भजन। तैसाचि देवहि आपण ।
म्हणौन हें आवघें जाण। आपणाचि पासीं ॥ १४ ॥
आपुल्या मनासारिखें न घडे। तेणें गुणें निष्ठा मोडे ।
तरी गोष्टी आपणांकडे। सहजचि आली ॥ १५ ॥
मेघ चातकावरी वोळेना। तरी चातक पालटेना ।
चंद्र वेळेसि उगवेना। तऱ्ही चकोर अनन्य ॥ १६ ॥
ऐसें असावें सख्यत्व। विवेकें धरावें सत्व ।
भगवंतावरील ममत्व। सांडूंचि नये ॥ १७ ॥
सखा मानावा भगवंत। माता पिता गण गोत ।
विद्या लक्ष्मी धन वित्त। सकळ परमात्मा ॥ १८ ॥
देवावेगळें कोणीं नाहीं। ऐसें बोलती सर्वहि ।
परंतु त्यांची निष्ठा कांहीं। तैसीच नसे ॥ १९ ॥
म्हणौनी ऐसें न करावें। सख्य तरी खरेंचि करावें ।
अंतरीं सदृढ धरावें। परमेश्वरासी ॥ २० ॥
आपुलिया मनोगताकारणें। देवावरी क्रोधास येणें ।
ऐसीं नव्हेत किं लक्षणें। सख्यभक्तीचीं ॥ २१ ॥
देवाचें जें मनोगत। तेंचि आपुलें उचित ।
इच्छेसाठीं भगवंत। अंतरूं नये कीं ॥ २२ ॥
देवाचे इच्छेनें वर्तावें। देव करील तें मानावें ।
मग सहजचि स्वभावें। कृपाळु देव ॥ २३ ॥
पाहातां देवाचे कृपेसी। मातेची कृपा कायेसी ।
माता वधी बाळकासी। विपत्तिकाळीं ॥ २४ ॥
देवें भक्त कोण वधिला। कधीं देखिला ना ऐकिला ।
शरणागतांस देव जाला। वज्रपंजरु ॥ २५ ॥
देव भक्तांचा कैवारी। देव पतितांसि तारी ।
देव होये साहाकारी। अनाथांचा ॥ २६ ॥
देव अनाथांचा कैपक्षी। नाना संकटांपासून रक्षी ।
धांविन्नला अंतरसाक्षी। गजेंद्राकारणें ॥ २७ ॥
देव कृपेचा सागरु। देव करुणेचा जळधरु ।
देवासि भक्तांचा विसरु। पडणार नाहीं ॥ २८ ॥

देव प्रीती राखों जाणे। देवासी करावें साजणें ।
जिवलगें आवघीं पिसुणें। कामा न येती ॥ २९ ॥
सख्य देवाचें तुटेएना। प्रीति देवाची विटेना ।
देव कदा पालटेना। शरणागतांसी ॥ ३० ॥
म्हणौनि सख्य देवासी करावें। हितगुज तयासी सांगावें ।
आठवे भक्तीचें जाणावें। लक्षण ऐसें ॥ ३१ ॥
जैसा देव तैसा गुरु। शास्त्रीं बोलिला हा विचारु ।
म्हणौन सख्यत्वाचा प्रकारु। सद्गुरूसीं असावा ॥ ३२ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे सख्यभक्तिनाम
। । । । समास आठवा ॥ ८ ॥

समास नववा। :। आत्मनिवेदन
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण। आठवे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान। भक्ति नवमी ॥ १ ॥
नवमी निवेदन जाणावें। आत्मनिवेदन करावें ।
तेंहि सांगिजेल स्वभावें। प्रांजळ करूनि ॥ २ ॥
ऐका निवेदनाचें लक्षण। देवाअसि वाहावें आपण ।
करावें तत्त्वविवरण। म्हणिजे कळे ॥ ३ ॥
मी भक्त ऐसें म्हणावें। आणी विभक्तपणेंचि भजावें ।
हें आवघेंचि जाणावें। विलक्षण ॥ ४ ॥
लक्षण असोन विलक्षण। ज्ञान असोन अज्ञान ।
भक्त असोन विभक्तपण। तें हें ऐसें ॥ ५ ॥
भक्त म्हणिजे विभक्त नव्हे। आणी विभक्त म्हणिजे भक्त नव्हे ।
विचारेंविण कांहींच नव्हे। समाधान ॥ ६ ॥
तस्मात् विचार करावा। देव कोण तो वोळखावा ।
आपला आपण शोध घ्यावा। अंतर्यामीं ॥ ७ ॥
मी कोण ऐसा निवाडा। पाहों जातां तत्वझाडा ।
विचार करितां उघडा। आपण नाहीं ॥ ८ ॥
तत्वें तत्व जेव्हां सरे। तेव्हां आपण कैंचा उरे ।
आत्मनिवेदन येणेंप्रकारें। सहजचि जालें ॥ ९ ॥
तत्वरूप सकळ भासे। विवेक पाहातां निरसे ।
प्रकृतिनिरासें आत्मा असे। आपण कैंचा ॥ १० ॥
येक मुख्य परमेश्वरु। दुसरी प्रकृति जगदाकारु ।
तिसरा आपण कैंचा चोरु। आणिला मधें ॥ ११ ॥
ऐसें हें सिद्धचि असतां। नाथिली लागे देहअहंता ।
परंतु विचारें पाहों जातां। कांहींच नसे ॥ १२ ॥
पाहातां तत्त्वविवेचना। पिंडब्रह्मांडतत्वरचना ।
विश्वाकारें वेक्ती, नाना-। तत्वें विस्तारलीं ॥ १३ ॥
तत्वें साक्षत्वें वोसरतीं। साक्षत्व नुरे आत्मप्रचिती ।
आत्मा असे आदिअंतीं। आपण कैंचा ॥ १४ ॥
आत्मा एक स्वानंदघन। आणी अहमात्मा हें वचन ।
तरी मग आपण कैंचा भिन्न। उरला तेथें ॥ १५ ॥
सोहं हंसा हें उत्तर। याचें पाहावें अर्थांतर ।
पाहतां आत्मयाचा विचार। आपण कैंचा तेथें ॥ १६ ॥
आत्मा निर्गुण निरंजन। तयासी असावें अनन्य ।
अनन्य म्हणिजे नाहीं अन्य। आपण कैंचा तेथें ॥ १७ ॥
आत्मा म्हणिजे तो अद्वैत। जेथें नाहीं द्वैताद्वैत ।
तेथें मीपणाचा हेत। उरेल कैंचा ॥ १८ ॥
आत्मा पूर्णत्वें परिपूर्ण। जेथें नाहीं गुणागुण ।
निखळ निर्गुणी आपण। कोण कैंचा ॥ १९ ॥
त्वंपद तत्पद असिपद। निरसुनि सकळ भेदाभेद ।
वस्तु ठाईची अभेद। आपण कैंचा ॥ २० ॥
निरसितां जीवशिवउपाधी। जीवशिवचि कैंचे आधी ।
स्वरूपीं होतां दृढबुद्धि। आपण कैंचा ॥ २१ ॥
आपण मिथ्या, साच देव। देव भक्त अनन्यभाव ।
या वचनाचा अभिप्राव। अनुभवी जाणती ॥ २२ ॥
या नांव आत्मनिवेदन। ज्ञानियांचें समाधान ।
नवमे भक्तींचे लक्षण। निरोपिलें ॥ २३ ॥
पंचभूतांमध्यें आकाश। सकळ देवांमधें जगदीश ।
नवविधा भक्तीमध्यें विशेष। भक्ति नवमी ॥ २४ ॥
नवमी भक्ती आत्मनिवेदन। न होतां न चुके जन्ममरण ।
हें वचन सत्य, प्रमाण-। अन्यथा नव्हे ॥ २५ ॥
ऐसी हे नवविधा भक्ती। केल्यां पाविजे सायोज्यमुक्ती ।
सायोज्यमुक्तीस कल्पांतीं। चळण नाहीं ॥ २६ ॥
तिहीं मुक्तींस आहे चळण। सायोज्यमुक्ती अचळ जाण ।
त्रैलोक्यास होतां निर्वाण। सायोज्यमुक्ती चळेना ॥ २७ ॥
आवघीया चत्वार मुक्ती। वेदशास्त्रें बोलती ।
तयांमध्यें तीन नासती। चौथी ते अविनाश ॥ २८ ॥
पहिली मुक्ती ते स्वलोकता। दुसरी ते समीपता ।
तिसरी ते स्वरूपता। चौथी सायोज्यमुक्ती ॥ २९ ॥
ऐसिया चत्वार मुक्ती। भगवद्भजनें प्राणी पावती ।
हेंचि निरूपण प्रांजळ श्रोतीं। सावध पुढें परिसावें ॥ ३० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे आत्मनिवेदनभक्तिनाम
। । । । समास नववा ॥ ९ ॥

समास दहावा। :। मुक्तिचतुष्टय
। । । । । । ॥ श्रीराम ॥
मुळीं ब्रह्म निराकार। तेथें स्फूर्तिरूप अहंकार ।
तो पंचभूतांचा विचार। ज्ञानदशकीं बोलिला ॥ १ ॥
तो अहंकार वायोरूप। तयावरी तेजाचें स्वरूप ।
तया तेजाच्या आधारें आप। आवर्णोदक दाटलें ॥ २ ॥
तया आवर्णोदकाच्या आधारें। धरा धरिली फणिवरें ।
वरती छपन्न कोटी विस्तारें। वसुंधरा हे ॥ ३ ॥
इयेवरी परिघ सप्त सागर। मध्य मेरू माहां थोर ।
अष्ट दिग्पाळ तो परिवार। अंतरें वेष्टित राहिला ॥ ४ ॥
तो सुवर्णाचा माहा मेरू। पृथ्वीस तयाचा आधारु ।
चौरुआसी सहस्र विस्तारु। रुंदी तयाची ॥ ५ ॥

उंच तरी मर्यादेवेगळा। भूमीमधें सहस्र सोळा ।
तया भोवता वेष्टित पाळा। लोकालोक पर्वताचा ॥ ६॥
तया ऐलिकडे हिमाचळ। जेथें पांडव गळाले सकळ ।
धर्म आणी तमाळनीळ। पुढें गेले ॥ ७॥
जेथें जावया मार्ग नाहीं। मार्गी पसरले माहा अही ।
सितसुखें सुखावले ते ही। पर्वतरूप भासती ॥ ८॥
तया ऐलिकडे सेवटीं जाण। बद्रिकाश्रम बद्रिनारायण ।
तेथें माहां तापसी, निर्वाण-। देहत्यागार्थ जाती ॥ ९॥
तया ऐलिकडे बद्रिकेदार। पाहोन येती लहानथोर ।
ऐसा हा अवघा विस्तार। मेरुपर्वताचा ॥ १०॥
तया मेरुपर्वतापाठारीं। तीन श्रृंगे विषमहारी ।
परिवारें राहिले तयावरी। ब्रह्मा विष्णु महेश ॥ ११॥
ब्रह्मश्रृंग तो पर्वताचा। विष्णुश्रृंग तो मर्गजाचा ।
शिवश्रृंग तो स्फटिकाचा। कैळास नाम त्याचें ॥ १२॥
वैकुंठ नाम विष्णुश्रृंगाचें। सत्यलोक नाम ब्रह्मश्रृंगाचें ।
अमरावती इंद्राचें। स्थळ खालतें। १३॥
तेथें गण गंधर्व लोकपाळ। तेतिस कोटी देव सकळ ।
चौदा लोक, सुवर्णाचळ-। वेष्टित राहिले ॥ १४॥
तेथें कामधेनूचीं खिलारें। कल्पतरूचीं बनें अपारें ।
अमृताचीं सरोवरें। ठाई ठाई उचंबळतीं ॥ १५॥
तेथें उदंड चिंतामणी। हिरे परिसांचियां खाणी ।
तेथें सुवर्णमये धरणी। लखलखायमान ॥ १६॥
परम रमणीये फांकती किळा। नव्वरत्नाचिया पाषाणसिळा ।
तेथें अखंड हरुषवेळा। आनंदमये ॥ १७॥
तेथें अमृतांचीं भोजनें। दिव्य गंधें दिव्य सुमनें ।
अष्ट नायका गंधर्वगायनें। निरंतर ॥ १८॥
तेथें तारुण्य वोसरेना। रोगव्याधीहि असेना ।
वृधाप्य आणी मरण येना। कदाकाळीं ॥ १९॥
तेथें येकाहूनि येक सुंदर। तेथें येकाहूनि येक चतुर ।
धीर उदार आणी शूर। मर्यादेवेगळे ॥ २०॥
तेथें दिव्यदेह ज्योतिरूपें। विद्युल्यतेसारिखीं स्वरूपें ।
तेथें येश कीर्ति प्रतापें। सिमा सांडिली ॥ २१॥
ऐसें तें स्वर्गभुवन। सकळ देवांचें वस्तें स्थान ।
तयां स्थळाचें महिमान। बोलिजे तितुकें थोडें ॥ २२॥
येथें ज्या देवाचें भजन करावें। तेथें ते देवलोकीं राहावें ।
स्वलोकता मुक्तीचें जाणावें। लक्षण ऐसें ॥ २३॥
लोकीं राहावें ते स्वलोकता। समीप असावें ते समीपता ।
स्वरूपचि व्हावें ते स्वरूपता-। तिसरी मुक्ती ॥ २४॥
देवस्वरूप जाला देही। श्रीवत्स कौस्तुभ लक्ष्मी नाहीं ।
स्वरूपतेचें लक्षण पाहीं। ऐसें असे ॥ २५॥
सुकृत आहे तों भोगिती। सुकृत सरतांच ढकलून देती ।
आपण देव ते असती। जैसे तैसे ॥ २६॥
म्हणौनि तिनी मुक्ति नासिवंत। सायोज्यमुक्ती ते शाश्वत ।
तेहि निरोपिजेल सावचित्त। ऐक आतां ॥ २७॥
ब्रह्मांड नासेल कल्पांतीं। पर्वतासहित जळेल क्षिती ।
तेव्हां अवघेच देव जाती। मां मुक्ति कैंच्या तेथें ॥ २८॥
तेव्हां निर्गुण परमात्मा निश्चळ। निर्गुण भक्ती तेहि अचळ ।
सायोज्यमुक्ती ते केवळ। जाणिजे ऐसी ॥ २९॥
निर्गुणीं अनन्य असतां। तेणें होये सायोज्यता ।
सायोज्यता म्हणिजे स्वरूपता-। निर्गुण भक्ती ॥ ३०॥
सगुण भक्ती ते चळे। निर्गुण भक्ती ते न चळे ।
हें अवघें प्रांजळ कळे। सद्गुरु केलियां ॥ ३१॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे मुक्तिचतुष्टयेनाम । । । । समास दहावा ॥ १०॥

॥ दशक चवथा समाप्त ॥

Proofread by Vishwas Bhide and Sunder Hattangadi.

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated October 15, 2005